میزان آگاهی دانشجویان علوم پزشکی قم از حقوق بیمار در سال ۱۳۸۹

سید احمد بطحائی*، حمید آسایش

چکیده

مقدمه: حقوق یک بیمار عبارت است از وظایفی که تیم پزشکی در قبال او دارند و به مجموع امتیاز و توانایی‌ها و یا مجوزهای خاص گفته می‌شود که قانون به بیمار اعطا کرده است. هدف از انجام این پژوهش، بررسی آگاهی دانشجویان علوم پزشکی قم از حقوق بیماران بود.

روش‌ها: این پژوهش توصیفی- تحلیلی در سال ۱۳۸۹ انجام شد، نمونه‌ها ۱۹۲ نفر دانشجوی علوم پزشکی (شامل ۳۳ دانشجوی پزشکی، ۷۲ دانشجوی پرستاری، ۴۸ دانشجوی اتاق عمل و ۳۹ دانشجوی هوشبری) بودند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای مشتمل بر۴۰ سؤال در دو بخش مشخصات دموگرافیک و منشور حقوق بیمار بود . جهت تجزیه و تحلیل داده ها از آزمون های آمار توصیفی و مربع کا استفاده شد.

نتایج: بیش‌ترین میزان آگاهی، مربوط به حق بیمار در مورد آگاهی از روش درمانی خود بود و ۹۱ درصد دانشجویان مورد مطالعه نسبت به این مطلب آگاهی کامل داشتند. کم‌ترین میزان آگاهی (۵۱ درصد) مربوط به حق بیمار در مورد آگاهی از زمان ترخیص خود بود.

نتیجه‌گیری: آگاهی دانشجویان در اکثر حیطه‌های منشور حقوق بیمار کافی نبود که این مسأله می‌تواند در نهایت موجب عدم رعایت حقوق بیماران از طرف دانشجویان و در نتیجه نارضایتی آنها شود.

واژه‌های کلیدی: حقوق بیمار، دانشجویان کارآموزی بالینی، نیازسنجی.

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی/ مرداد ۱۳۹۱؛ ۱۲(۵): ۳۴۷ تا ۳۵۵

مقدمه

حقوق یک فرد مبتنی بر نیازهای اوست و حقوق یک بیمار عبارت است از وظایفی که تیم پزشکی در قبال او دارند و به مجموع امتیازها، توانایی‌ها و یا مجوزهای خاص گفته می‌شود که قانون به بیمار اعطا کرده است. به عنوان یک اصل مهم، زندگی گروهی انسان‌ها زمانی شایستگی اطلاق عنوان جامعه‌ی انسانی را خواهد داشت که در آن حقوق هر کس از سوی دیگران محترم شمرده شده و هر کس از ناحیه‌ی دیگران در امنیت کامل به سر برد(۱).

در تعریف جدید، حقوق بیمار همان نیازهای جسمی، روانی و اجتماعی مشروع و معقول وی در شرایط خاصی است که فرد تحت درمان پزشک قرار می‌گیرد و شایسته است که این نیازها توسط کلیه کارکنان مورد توجه قرار گرفته و رعایت شوند(۲). حقوق بیمار در واقع انتظارات به حقی است که بیماران از مؤسسات خدمات بهداشتی و درمانی دارند. جایگاه بیمار در نظام فکری- ارزشی کارکنان بهداشتی امر مهمی است که تأثیر زیادی بر رعایت اصول اخلاقی دارد(۳). احترام به اختیار بیمار، خودداری از پدرسالاری از سوی پزشک و استفاده از ظرفیت و توان جسمی و روحی بیمار برای تصمیم‌گیری‌های لازم فرایندی مهم در حیطه طبابت است(٤). منشور حقوق بیمار بیان می‌دارد که این حق

* **نویسنده مسؤول:** سید احمد بطحائی (مربی)، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران. sabathaei@gmail.com
حمید آسایش (مربی)، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی قم، قم، ایران.asayeshpsy@gmail.com

تاریخ دریافت مقاله: ۹۰/۶/۱۲، تاریخ اصلاحیه: ۹۰/۹/۳، تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۰/۲۱

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

بیمار است که از مراقبت محرمانه برخوردار شود، از پزشکان و افراد دیگری که از او مراقبت می‌کنند در مورد نوع تشخیص و نوع درمان و پیش‌آگهی بیماری اطلاعات دقیقی را بخواهد و در مورد ادامه درمان یا رد کردن درمان توصیه‌شده تصمیم‌گیری کند و برنامه درمانی خود را محرمانه نگه دارد(۵).

اگرچه تمامی مدیران و کارکنان بهداشتی بر آگاهی از مفاد منشور حقوق بیمار در جهت رعایت هر چه بهتر آن اتفاق‌نظر دارند و در همه کدهای اخلاق پزشکی در این زمینه تأکید شده است اما نتیجه مطالعات مختلف نشان می‌دهد که هم میزان آگاهی از حقوق حقه بیمار و هم میزان رعایت آن در شرایط مناسبی قرار ندارد(٦). هوشمند و همکاران در مطالعه خود در خصوص میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیمار به این نتیجه رسیدند که پرستاران مورد مطالعه در مورد حق بیمار در دریافت اطلاعات ضروری در مراحل تشخیص درمان و سیر پیشرفت بیماری از آگاهی متوسطی برخوردار هستند(۷). مطالعه زارعی و عرب در سال ۱۳۸۷ با عنوان بررسی آگاهی مدیران بیمارستان‌های دولتی و خصوصی شهر تهران از حقوق بیمار حاکی از آن است که سطح آگاهی مدیران بیمارستان‌های دولتی شهر تهران درباره حقوق بیمار ۳٤/٥ درصد خوب، ٤٨/٥ درصد متوسط و ۱۷ درصد ضعیف است. همچنین مدرک، رشته تحصیلی و گذراندن دوره‌های مدیریتی سه عامل مؤثر بر میزان آگاهی مدیران از حقوق بیمار هستند(۸).

نتایج مطالعه نصیریانی و همکاران در سال ۱۳۸۱ با عنوان بررسی ارتباط آگاهی پرستاران از حقوق بیمار با میزان رعایت آن در بیمارستان‌های شهر یزد نشان می‌دهد که آگاهی پرستاران از حقوق بیمار در سطح خوب و رعایت آن در سطح متوسط است اما در عین حال آگاهی و رعایت حقوق بیمار توسط پرستاران ارتباط آماری دارند و این ارتباط خطی و مستقیم بوده و با افزایش آگاهی از حقوق بیمار رعایت آن نیز افزایش می‌یابد(۹).

توجه به مسأله حقوق بیمار و از آن مهم‌تر رعایت این حقوق بر تمامی اعضای تیم درمان از جمله پزشک و پرستار امری لازم و غیرقابل انکار است. در این راستا دانشجویان دوره‌ی کارآموزی مشغول به تحصیل در بیمارستان‌های آموزشی نیز به دلیل نقش قابل توجهشان در زمان مراقبت از بیماران باید مد نظر قرار بگیرند. ارتباط مستقیم و نزدیک با بیماران از یک سو و به‌کارگیری مطالب آموخته شده در دوران دانشجویی در زمان بعد از استخدام و کار حرفه‌ای از سوی دیگر، اهمیت پرداختن به مسائل مربوط به حقوق بیمار در دانشجویان را نمایان می‌سازد. به علاوه، با توجه به جایگاه ویژه علم پزشکی در اسلام، تربیت پزشکان متخصص و متعهد در دانشگاه‌ها امری است مهم، لیکن احترام و شأن بیماران نیز در بیمارستان‌های آموزشی باید حفظ شود. حفظ اسرار بیمار، اهمیت به خواست بیمار، رعایت عدالت و توجه به منافع بیمار از مواردی است که باید ضمن آموزش بالینی پزشکی مورد توجه قرار گیرد(۱۰). دانشگاه‌های علوم پزشکی در این حیطه مسؤولیت مهمی دارند. نهادینه کردن اصول اخلاقی در بین دانشجویان و آگاه نمودن آنها برای زندگی حرفه‌ای آینده، بخش مهمی از مسؤولیت دانشگاه‌هاست. برای حفظ احترام و حقوق بیمار دانشجویان باید یاد بگیرند که نسبت به رازداری و حفظ اسراری که در حین درمان یا شرکت در فرایند آموزش فاش می‌شود کاملا حساس باشند و بدون رضایت آگاهانه و کتبی بیماران، دانشجویان حق انجام معاینات بالینی صرفاً آموزشی در بیماران را ندارند. به علاوه افزایش بازده آموزشی و نیز کسب رضایت بیماران در امر آموزش در گروی اطلاع بیمار از نقش دانشجویان است(۱۱).

طبق آنچه در مطالعات فوق به آن اشاره شد میزان آگاهی کارکنان بهداشتی از حقوق بیمار، وضعیت چندان مناسبی ندارد و ریشه این مسأله را باید در دوران دانشجویی

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

کارکنان جستجو کرد، چرا که پایین بودن میزان آگاهی شاید به علت ناکافی بودن آموزش‌های ارائه شده در این دوران باشد. هرچند دانشجویان در دوره‌ی کارآموزی در بیمارستان‌های آموزشی به طور مستقیم با بیماران در ارتباط هستند، و لازم است همانند اعضای کادر درمانی حقوق بیماران را رعایت نمایند، اما واحد درسی با عنوان آشنایی با حقوق بیمار در سرفصل دروس آنها وجود ندارد. پژوهش حاضر به عنوان نیازسنجی آموزشی، و با هدف تعیین میزان آگاهی دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی قم از حقوق بیماران در سال ۱۳۸۹ انجام شد.

روش‌ها

در این پژوهش که به صورت توصیفی- تحلیلی و به صورت مقطعی انجام شد، جامعه آماری شامل دانشجویان دوره‌ی کارآموزی بالینی بیمارستان‌های آموزشی دانشگاه علوم پزشکی قم در ترم تحصیلی مهرماه ۱۳۸۹ بود. حجم نمونه با در نظر گرفتن (d=۰/۱ , p=۰/٤) حدود ۱۹۲ نفر محاسبه شد. جهت اطمینان از حضور دانشجویان تمامی رشته‌های دانشگاه در نمونه‌های مطالعه و توانایی مقایسه رشته‌ها با یکدیگر نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای که طبقه مورد نظر رشته تحصیلی دانشجویان در دانشگاه بود، انتخاب شدند: ۳۳ نفر پزشکی، ۷۲ نفر پرستاری، ٤٨ نفر اتاق عمل و ۳۹ نفر هوشبری، مجموعا ۱۹۲ نفر وارد مطالعه شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول سؤالاتی در زمینه‌ی مشخصات دموگرافیک شامل سن، جنس، مقطع، رشته تحصیلی و منبع اطلاعات در مورد حقوق بیمار داشت و بخش دوم دارای ۲۹ سؤال چهار گزینه‌ای در زمینه‌ی پنج حیطه اصلی منشور حقوق بیمار در ایران(۱۲) (شامل: حیطه دسترسی به خدمات ٤ سؤال، حیطه رضایت آگاهانه ۸ سؤال، حیطه آزادی فردی ٦ سؤال، حیطه آگاهی از فرایند درمان ٦ سؤال و حیطه محرمانه ماندن اطلاعات ٥ سؤال) بود. برای امتیازدهی پرسشنامه، به هر پاسخ درست به سؤالات مربوط به حقوق بیماران یک امتیاز داده می‌شد و به پاسخ غلط امتیازی داده نمی‌شد (حداقل نمره صفر و حداکثر ۲۹)، سپس افرادی که در مجموع بین صفر تا ۳۳ درصد امتیاز را گرفته بودند دارای سطح آگاهی ضعیف، آنهایی که ۳٤ تا ٦٦ درصد امتیاز را گرفته بودند دارای سطح آگاهی متوسط و آنهایی که بالاتر از ٦٦ درصد امتیاز را گرفته بودند دارای سطح آگاهی خوب در نظر گرفته می‌شدند (۸و۱۳). در این پژوهش جهت سهولت در آنالیز داده‌ها، نتایج حاصل از میزان آگاهی دانشجویان از حقوق بیمار به پنج حیطه اصلی مطابق با محورهای پنج‌گانه منشور حقوق بیمار در ایران(۱۲) شامل: دسترسی به خدمات، رضایت آگاهانه، آزادی فردی، آگاهی از فرایند درمان و محرمانه ماندن اطلاعات دسته‌بندی شد.

پرسشنامه پژوهش قبلاً نیز در ایران توسط زارعی و عرب(۸) و رنجبر و همکاران(۱۳) به کار برده شده و روایی و پایایی آن نیز سنجیده شده و مورد تأیید قرار گرفته بود (r =۰/۸۳) و مجددا روایی آن با روش روایی محتوا و پایایی آن با استفاده از روش آزمون-آزمون مجدد (test-retest) بررسی شد و با ضریب همبستگی بالاتر از ۰/۸٦ مورد تأیید قرار گرفت.

نمونه مورد مطالعه شامل ۱۹۲ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی قم بودند که با مراجعه پژوهشگر به بیمارستان‌های آموزشی دانشگاه علوم پزشکی قم و توضیح اهداف پژوهش برای آنها و اخذ رضایت کتبی از آنها برای شرکت در مطالعه، پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند. در مرحله بعد، داده‌ها وارد کامپیوتر شد و با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS-16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج در قالب جداول توزیع فراوانی و آماره‌های توصیفی مانند درصد، میانگین، انحراف

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

معیار و همچنین آزمون‌های تحلیلی مانند مربع کا جهت بررسی رابطه مشخصات دموگرافیک با میزان آگاهی بیان شد. سطح اطمینان ۹۵ درصد برای گزارش نتایج در نظر گرفته شد.

نتایج

تمام ۱۹۲ پرسشنامه توزیع شده، برگشت داده شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نمونه مورد مطالعه، ۳۳ نفر دانشجوی پزشکی (۱۷/۲درصد)، ۷۲ نفر دانشجوی پرستاری (۳۷/۵درصد)، ٤٨ نفر دانشجوی اتاق عمل (۲۵درصد) و ۳۹ نفر دانشجوی هوشبری (۲۰/۳درصد) بودند.

نتایج حاکی از آن بود که ٤٦ نفر (۲٤/۲درصد) از مصاحبه‌شدگان را مرد و ١٤٦نفر (۷۵/۸درصد) از آنان را زنان تشکیل می‌دادند. برای تحلیل بهتر رابطه سن با سطح آگاهی، کل دانشجویان به سه گروه سنی تقسیم شدند و ۳۳ نفر (۱۷/۱درصد) در گروه سنی زیر ۲۲ سال، ۱۱۰ نفر (۵۷/۳درصد) در گروه سنی ۲٦-۲۲ سال و ٤۹ نفر (۲۵/۵درصد) در گروه سنی بالای ۲٦ سال قرار داشتند.

اکثریت دانشجویان (۸۲/۸درصد) در مقطع کارشناسی و ۱۷/۲درصد در مقطع دکترا مشغول به تحصیل بودند.

در مورد منبع اطلاعاتی نمونه‌ها در رابطه با حقوق بیماران، ٥٤ نفر (۲۸/۱درصد) از دانشجویان اطلاعات خود را از استاد دریافت کرده، ۱۱ نفر (۵/۷درصد) از کتاب، ۵ نفر (۲/٦درصد) از مقالات، ٤۲ نفر (۲۱/۹درصد) از سایر منابع اطلاعاتی و ۸۰ نفر (٤۱/٦درصد) هم در این رابطه هیچ گونه منبع اطلاعاتی نداشتند.

با بررسی‌های انجام شده مشخص گردید که بیش‌ترین میزان آگاهی، مربوط به حق بیمار در مورد «آگاهی از روش و فرایند درمانی خود» است که معادل ۹۱ درصد دانشجویان مورد مطالعه نسبت به این مطلب آگاهی در سطح خوب داشتند و کم‌ترین میزان آگاهی مربوط به حق بیمار در مورد «آزادی فردی و آگاهی از زمان ترخیص خود» بود که معادل ۵۱ درصد دانشجویان مورد مطالعه نسبت به این مطلب آگاهی در سطح ضعیف داشتند. به طور کلی ۲٦/۵ درصد از دانشجویان از سطح آگاهی ضعیف، ۳۲/۳ درصد از سطح آگاهی متوسط و ٤۱/۲ درصد از سطح آگاهی خوب نسبت به مفاد منشور حقوق بیمار برخوردار بودند (جدول ۱).

جدول ۱: سطح آگاهی دانشجویان مورد مطالعه در هر یک از حیطه‌های حقوق بیمار

حیطه	ضعیف	متوسط	خوب	مجموع
	تعداد(درصد)	تعداد(درصد)	تعداد(درصد)	تعداد(درصد)
دسترسی به خدمات	٤٤(۲۲/۹)	۹۷(۵۰/۵)	۵۱(۲٦/۵)	۱۹۲(۱۰۰)
رضایت آگاهانه	۵۳(۲۷/٦)	٦۳(۳۲/۸)	۷٦(۳۹/٦)	۱۹۲(۱۰۰)
آزادی فردی	۹۸(۵۱)	٤۸(۲۵)	٤٦(۲٤)	۱۹۲(۱۰۰)
آگاهی از فرایند درمان	٦(۳/۲)	۱۱(۵/۸)	۱۷۵(۹۱)	۱۹۲(۱۰۰)
محرمانه ماندن اطلاعات	۳٦(۱۸/۷)	۷۱(۳٦/۹)	۸۵(٤٤/٤)	۱۹۲(۱۰۰)
نمره کل	۵۱(۲٦/۵)	٦۲(۳۲/۳)	۷۹(٤۱/۲)	۱۹۲(۱۰۰)

جهت بررسی رابطه بین متغیرهای دموگرافیک و میزان آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار از آزمون مربع کای استفاده شد و نتایج نشان داد که فراوانی سطوح آگاهی بر حسب متغیرهای سن و رشته تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد. به گونه‌ای که دانشجویان بالای ۲٦ سال (p=۰/۰۰۰) و دانشجویان رشته هوشبری (p=۰/۰۳) نسبت به سایر افراد میزان آگاهی بیشتری داشتند. فراوانی سطوح آگاهی بر حسب متغیر جنس و میزان

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

آگاهی تفاوت معناداری نداشت(p=۰/۱۵) و زنان و مردان از این نظر با هم یکسان بودند. (جدول ۲)

بحث

هدف از انجام این مطالعه تعیین میزان آگاهی دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی قم از حقوق بیماران بود. در مجموع نتایج نشان داد که بیش از نیمی از دانشجویان آگاهی متوسط یا ضعیف داشته و کمتر از نیمی، آگاهی خوب داشتند.

نظام سلامت کارآمد نیازمند مشارکت فعالانه و تعامل مناسب میان گیرندگان و ارائه‌کنندگان خدمات سلامت است. مراکز ارائه‌ی خدمات سلامت، باید نهادی برای درک و احترام به حقوق و مسؤولیت‌های گیرنده خدمت، خانواده‌ی آنان، پزشکان و سایر مراقبت‌کنندگان باشند و لازمه داشتن درک بهتر نسبت به حقوق بیماران داشتن آگاهی مناسب در مورد مفاد حقوق بیماران است(۱۲). با نگاهی به مطالعات مشابه می‌توان دریافت که میزان آگاهی در مورد حقوق بیماران در رده‌های مختلف سیستم بهداشتی در حد قابل قبولی نیست: یافته‌های پژوهش رنجبر و همکاران بر روی دانشجویان رشته‌های

جدول۲: مقایسه سطوح مختلف آگاهی در گروه‌های مختلف سنی، جنسی و تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه

متغیر		ضعیف	متوسط	خوب	نتیجه آزمون
		تعداد(درصد)	تعداد(درصد)	تعداد(درصد)	
گروه سنی	زیر ۲۲ سال	۱۶(۸/۳)	۹(٤/٦)	۸(۱)	χ^2=۲/۸۹
	۲۲-۲٦ سال	۲۸۰(۱٤/٦)	۳۷(۱۹/۳)	٤٥(۲۳/٤)	df=۲
	بالای ۲٦ سال	۷(۳/٦)	۱٦(۸/۳)	۲٦(۱۳/٥)	P=۰/۰۰۰
جنسیت	مرد	۱٦(۸/۳)	۱۲(٦/۲)	۱۸(۹/٤)	χ^2=٤/۰٥
	زن	۳٥(۱۸/۲)	٥۰(۲٦)	٦۱(۳۱/۷)	df=۱
					P=۰/۱٥
رشته تحصیلی	پزشکی	۸(٤/۱)	۱۳(٦/۷)	۱۲(٦/۲)	χ^2=۱۰/۰٦
	پرستاری	۱۸(۹/٤)	۳٤(۱۷/۷)	۲۰(۱۰/٤)	df=۳
	هوشبری	۹(٤/٦)	۱۰(٥/۲)	۲۹(۱٥/۱)	P=۰/۰۳
	اتاق عمل	۱٦(۸/۳)	٥(۲/٦)	۱۸(۹/٤)	

مختلف پزشکی یزد در سال ۱۳۸۸ نشان می‌دهد که ۳٥/٦ درصد از دانشجویان از سطح آگاهی ضعیف، ۲۷/۷ درصد از سطح آگاهی متوسط و ۳٦/۷ درصد از سطح آگاهی خوب برخوردار بودند که تقریباً با نتایج مطالعه ما مشابه است(۱۳).

مطالعه مصدق‌راد بیانگر این است که میزان آگاهی پزشکان از حقوق بیمار معادل ۰/۱۲±۰/۹ از امتیاز یک و در حد مطلوب است. به صورتی که ۳/۷ درصد از پزشکان از آگاهی در حد ضعیف، ۷/٤ درصد متوسط، ۱۱/۱ درصد خوب و ۷۷/۸ درصد آنان از آگاهی در حد عالی از حقوق بیماران برخوردار هستند. علی‌رغم این یافته‌ها در خصوص آگاهی بالای پزشکان در این زمینه، میزان رعایت این حقوق در بیمارستان معادل ۰/۱±۰/۳۳ از امتیاز یک و در حد ضعیف است(۱٤). بالا بودن میزان آگاهی در پزشکان شاغل نسبت به دانشجویان می‌تواند به علت تجربه بیشتر آنها در درمان و برخورد بیشتر با مسائل مربوط به حقوق بیمار باشد.

در پژوهش یعقوبی تحت عنوان «بررسی میزان آگاهی

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

دانشجویان پزشکی و پرستاری کارورز از قوانین مربوطه» اکثریت دانشجویان پزشکی و پرستاری از قوانین مربوط به حقوق بیمار، آگاهی در حد مطلوب داشتند(۱۵).

زارعی و عرب در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که مدیران بیمارستان‌های تهران آگاهی خوبی نسبت به حقوق بیمار ندارند(۸).

کاهویی و همکاران در مطالعه خود با عنوان «میزان آگاهی و عملکرد دستیاران و دانشجویان پزشکی نسبت به مستندسازی مراقبت‌های ارایه شده به بیمار از دیدگاه نظام پزشکی» در سمنان دریافتند که بین وضعیت عملکرد، دوره آموزشی و آگاهی رابطه معناداری وجود دارد و تنها ۱۰درصد دانشجویان پرونده بیمار را خوب تکمیل نمی‌کنند و نسبت به اطلاعاتی که در مراجع قانونی حایز اهمیت است بی توجه هستند(۱۶).

در پژوهش رنجبر و همکاران بر روی دانشجویان رشته‌های مختلف پزشکی بیش‌ترین آگاهی دانشجویان در حیطه‌ی «حق آزادی فردی» و کم ترین آگاهی آنها در حیطه‌ی «حق دسترسی به خدمات درمانی» بوده است(۱۳). اما در مطالعه حاضر، بیش‌ترین میزان آگاهی، مربوط به حق بیمار در مورد «آگاهی از روش درمانی خود» و کم‌ترین میزان آگاهی مربوط به حق بیمار در مورد «آگاهی از زمان ترخیص خود» بود که این تفاوت می‌تواند به علت متفاوت بودن جامعه پژوهش باشد. همچنین در مطالعه رنجبر و همکاران بین میزان آگاهی دانشجویان از منشور حقوق بیمار و متغیرهای سن ، جنس)، مقطع تحصیلی و رشته تحصیلی رابطه‌ی معناداری مشاهده گردید(۱۳) در مطالعه ما نیز بین متغیرهای سن و رشته تحصیلی با فراوانی سطوح آگاهی رابطه معنادار وجود داشت ولیکن بین متغیر جنس و فراوانی سطوح آگاهی، رابطه معناداری دیده نشد. به نظر نویسنده تفاوت در رابطه جنسیت با میزان آگاهی در دو مطالعه می‌تواند به علت تفاوت نسبی رشته تحصیلی دانشجویان دو مطالعه باشد چرا که در در مطالعه رنجبر و همکاران رشته مامایی هم انتخاب شده بود که همگی دختر هستند که در مطالعه ما این رشته وجود نداشت. وجود رابطه بین سن دانشجویان با میزان آگاهی می‌تواند به علت بالاتر بودن میزان آگاهی دانشجویان در سال‌های بالاتر تحصیل باشد.

در پژوهش رنجبر و همکاران دانشجویان بالای ۲۵ سال، دانشجویان دختر و دانشجویان رشته پزشکی و مامایی بیشترین آگاهی را داشتند(۱۳) و در مطالعه ما نیز دانشجویان بالای ۲۶ سال و دانشجویان رشته هوشبری نسبت به سایر افراد میزان آگاهی بیشتری داشتند. به نظر می‌رسد بیشتر بودن میزان آگاهی دانشجویان بالای ۲۶ سال می‌تواند از یک سو به علت حضور بیشتر آنها در بیمارستان و گذراندن واحدهای بیشتر عملی و تجربه بیشتر آنها و از سوی دیگر داشتن فرصت بیشتر برای تحقیق و مطالعه در این زمینه باشد.

در مجموع نتایج نشان می‌دهد که آگاهی دانشجویان در اکثر حیطه‌های منشور حقوق بیمار کافی نیست و این مسأله می‌تواند در نهایت موجب عدم رعایت حقوق بیماران از طرف دانشجویان چه در زمان تحصیل و یادگیری و چه در زمان شروع به کار حرفه‌ای در مراکز درمانی باشد که درنتیجه مشکلات فراوانی برای بیمار ایجاد می کند و نارضایتی وی و کاهش بهره‌وری و اثربخشی بیمارستان و مراکز ارائه خدمات درمانی را به همراه خواهد داشت. جهت رفع این مشکل می‌توان پیشنهاد نمود که سر فصل و یا واحد درسی ویژه ای به موضوع حقوق بیمار اختصاص یابد و یا کارگاه‌های مرتبط با این موضوع برگزارشود. همچنین آشنا نمودن هر چه بیش‌تر دانشجویان با حقوق بیمار و وجود یک سازمان برای نظارت بر چگونگی رعایت حقوق بیمار در بیمارستان‌های مختلف می‌تواند پیشنهاد شود؛ زیرا که آموزش اخلاق عملی برای کادر پزشکی در جهت آشنا کردن ایشان به حقوق بیمار و لزوم بیش‌تر اجرای رعایت

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

آن در مجموعه درمانی، ارتقای شرایط کیفیت و رضایت‌مندی بیمار را به‌دنبال خواهد داشت(۱۷).

وجه تمایز پژوهش حاضر نسبت به سایر پژوهش‌ها، حضور دانشجویان رشته‌های مختلف علوم پزشکی و مقایسه آنها از نظر سطح آگاهی در زمینه حقوق بیمار بود. در مطالعات مشابه قبلی، عمدتاً به هر یک از رشته‌های وابسته به صورت انفرادی نگاه شده بود. به علاوه این مطالعه بعد از ابلاغ نسخه جدید منشور حقوق بیمار از طرف وزارت بهداشت به مراکز درمانی در سال ۱۳۸۸ صورت گرفت که در این تسخه با هدف تبیین حقوق گیرندگان خدمات سلامت و ارتقای رعایت موازین اخلاقی حقوق بیماران در ۵ محور کلی و ۳۷ بند به همراه بینش و ارزش و یک تبصره پایانی و در قالب پنج حیطه اصلی شامل حیطه دسترسی به خدمات، حیطه رضایت آگاهانه، حیطه آزادی فردی، حیطه آگاهی از فرایند درمان و حیطه محرمانه ماندن اطلاعات نسبت به نسخه قبلی به تفصیل بیان شده است و از تاریخ ۱۳۸۸/۸/۱۰ در کلیه مراکز درمانی لازم‌الاجرا است(۱۲).

نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد که سطح آگاهی دانشجویان رشته های مختلف در مورد منشور حقوق بیمار در حد مطلوب نیست. باید توجه داشت که اگرچه تدوین و ابلاغ منشور حقوق بیمار اقدامی ارزشمند در جهت ایفای حقوق بیماران می باشد، اما زمانی می توان به رعایت مفاد آن امیدوار بود که تمهیدات لازم جهت آگاه کردن دست اندرکاران مربوطه به خصوص دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی، فرهنگ‌سازی مناسب، توجه همه جانبه به حقوق کلیه ذی‌نفعان، شناسایی موانع، راه‌کارهای اجرایی شدن منشور و همچنین لحاظ نمودن رعایت حقوق بیماران به عنوان یکی از شاخص‌های ارزشیابی مراکز ارائه خدمات سلامت فراهم گردد.

قدردانی

پژوهشگر بر خود فرض می‌داند که از کلیه دانشجویانی که با دادن پاسخ‌های مناسب به سؤالات پرسشنامه‌ها ما را در انجام این پژوهش یاری کردند سپاس‌گزاری نماید.

منابع

1. working at educational hospitals in Izmir towards patient rights. Patient Educ Couns. 2006; 61(1):87-91.
2. Dadashi M, Andarz Habibi R, Habibi Moghadam A, Jilani M. [Mizane rezayat mandie morajean be darmangah haye khosusi az reayate manshoure hoghughe bimar]. Iranian Journal of Medical Ethics and History. 2010; 3(Suppl 1):61-68. [Persian]
3. Ozdemir MH, Ergönen AT, Hilal A, Odner M, Meral D. Midwives and nurses awareness of patients' rights. Midwifery. 2009; 25(6):756-765.
4. Merakou M, Dalla-Vorgia P, Garanis-Papadatos T, Kourea-Kremastinou J. Satisfying patients' rights: a hospital patient survey. Nursing Ethics. 2001; 8(6):499-508.
5. Kuzu N, Ergin A, Zencir M. Patients' awareness of their rights in a developing country. Public Health. 2006; 120(4): 290-296.
6. Joolaee S, Tschudin V, Nikbakht-Nasrabadi A, Parsa-Yekta Z. Factors affecting patients right practice: the lived experiences of Iranian nurses and physicians. Int Nurs Rev. 2008; 55(1):55-61.
7. Hushmand A, Joolaei S, Mehrdad N, Bahrani N. [Agahiye parastarane shaghel dar bimarestanhaye amouzeshie shahre Tehran az hoghughe bimar va avamele tashil konandeye reayate in hoghough az didgahe anha]. Hayat. 2006; 12(4): 57-66. [Persian]
8. Arab M, Zarei A. [Taine agahie modirane bimarestanhaye khosousie shahre Tehran az hoghoughe bomaran va avamele moaser bar an]. Payesh. 2009; 8(1):25-30. [Persian]
9. Nasiriani KH, Farnia F, Nasiriani F. [Study of respecting patients rights from nurses point of view employed in Yazd hospitals]. Scientific Journal of Forensic medicine. 2007; 13(1):33-37. [Persian]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

10. Larijani B, Ghafourifard S, Zahedi F. Ethical Considerations in Clinical Education of Medical Students. Iranian Journal of Diabetes and Lipid Disorders. 2004; 4(Suppl 1):105-109. [Persian]
11. Rahmani A, Ghahramanian A, Mohajjalaghdam AR, Allahbakhshian A. Perception of patients regarding respecting to their autonomy during nursing care in hospitals affiliated to Tabriz University of Medical Sciences. Iranian Journal of Nursing Research. 2008; 3(9) :7-14 [Persian]
12. Parsapour A, Bagheri A, Larijani, A. [Manshure hoghoughe bimar dar iran].Iranian Journal of Medical Ethics and History. 2010; 3(Suppl 1), 39-47. [Persian]
13. Ranjbar M, Samiye Zargar A, Dehghani A. [Barrasiye mizane agahiye danesh jooyane doreye kar amuzie baliniye bimarestanhaye amouzeshie shahre yazd az hoghoughe bimar dar sale 1388]. Iranian Journal of Medical Ethics and History. 2010; 3(Suppl 1): 51-60. [Persian]
14. Mossadegh Zade A. [Barrasie rabete beyne mizane agahi bimaran nesbat be hoghughe bimar va rezayatmandi anha]. Teb-o-tazkieh. 2005; 14(3):16-24. [Persian]
15. Yaghoubi T. [Barrasie agahie daneshjuyane pezeshki va parastari az ghavanin]. Proceedings of the First Congress of the patient's rights charter, Fasa University of Medical Sciences: 11-12 May; 2003. [Persian]
16. Kahooei M, Taherian AA, Baba Mohammadi H, Kaghobadi S. Medical assistants and students knowledge and practice rate regarding documentation of care provided to patients from medical discipline aspect, Semnan Medical University, 2000-01. Journal of Babol University of Medical Sciences. 2003; 5(Suppl 2): 67-73. [Persian]
17. Kalrouzi F, Dadgari F, Zareian A. Patients' Satisfaction From Health Care Group In Patient's Bill of Right Observance. Journal of Military Medicine. 2010; 12(3):143-148. [Persian]

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]

Medical Students' Awareness of Patients' Rights in Qom University of Medical Sciences and Health Services (2010)

Seyed Ahmad Bathaei[1], Hamid Asayesh[2]

Abstract

Introduction: *Patient rights include the duties that medical team has towards him and the total privileges, abilities or special permissions granted to patients by law. The aim of this study was to assess Qom University of Medical Sciences students' awareness about patients' rights.*
Methods: *This descriptive and analytical study was performed in 2010. Subjects included 192 medical sciences students (33 medical, 72 nursing, 48 operating room, and 39 anesthesiology students. Data were collected using a questionnaire containing 40 questions in two sections, demographic characteristics and the patient's bill of Rights. Descriptive statistics and Chi^2 test was used for data analysis.*
Results: *The highest knowledge score was about "the patient's right to know about their treatment" with 91% of the students showing complete knowledge about it, and the minimum knowledge score was related to "the patient's right to know about their discharge time". Only 51% of the students were aware of it.*
Conclusion: *Students' awareness in most areas of patient bill of rights was not enough, which can eventually impair the observance of patient rights by medical students and patients' dissatisfaction.*

Keywords: Patient rights, Internships, Need Assessment.

Addresses:
[1] (✉)Instructor, School of Allied Health Sciences, Qom University of Medical Sciences, Qom, Iran. E-mail: sabathaei@gmail.com
[2] Instructor,School of Allied Health Sciences, Qom University of Medical Sciences, Qom, Iran. E-mail: asayeshpsy@gmail.com

[Downloaded from ijme.mui.ac.ir on 2026-11-24]